

تبیین اصول باززنده سازی محله درب باغ کاشان مبتنی بر سرزندگی اجتماعی؛ مطالعه موردی: بافت تاریخی محله درب باغ کاشان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۴

کد مقاله: ۵۷۷۷۳

مهرنوش سلیمانی نیا^۱، راضیه لیبب زاده^۲

چکیده

در بافت های تاریخی شهری می بایست اجزای بافت توأمان در جهت آسایش و پیشرفت کیفیت زندگی اجتماعی جامعه و هر فرد فعالیت کند. حال این بافت های بارز تاریخی مرکز زندگی اجتماعی شهر، محل و فرد محسوب می شوند، پس باید همواره نیازهای روز جامعه را تأمین کنند با توجه به سبک جدید زندگی و اختصاص بخش اعظم زمان افراد به کار و فعالیت های خارج از منزل، تأمین نیازهای اجتماعی در فضاهای بیرونی به ویژه بافت های تاریخی در مرکز شهر امری ضروری به نظر می رسد. حال هدف از این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر در ایجاد حس سرزندگی اجتماعی در بافت های تاریخی کاشان برحسب عوامل انسانی و معماری است. محله درب باغ از محلات تاریخی کاشان و دارای کالبدی متفاوت با سایر محلات شهر است این شهر به دلیل وجود عناصر تاریخی دارای ارزش و اعتبار فرهنگی است. نوع مداخله در این بافت به دلیل وجود عوامل و آسیب ها حائز اهمیت است. شیوه پژوهش، ترکیبی و از نظر هدف، توسعه ای کاربردی است و شیوه گردآوری اطلاعات میدانی کتابخانه ای است. با مطالعات میدانی صورت گرفته و همچنین با تدوین پرسشنامه های مطرح شده و بررسی آن ها با روش های مختلف، مشخص شد که ساکنین محله خواستار ساختار سنتی و حفظ هویت تاریخی هستند. یافته ها نشان داد که از نظر ساکنان بافت نوع مداخله روش حفاظتی-ترتیبی، موضعی-موضوعی می باشد که بایستی به صورت ترکیبی تخصصی برای جلوگیری از خدشه دار شدن بافت بارزش مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: سرزندگی اجتماعی، باز زنده سازی، بافت تاریخی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه مرمت شهری دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات

www..soleymaniniya74@gmail.co

۲- استادیار، گروه معماری و مرمت شهری دانشگاه علوم و تحقیقات

*- این مقاله برگرفته از رساله کارشناسی ارشد مرمت شهری است. رساله اصلی تحت عنوان طرح باززنده سازی محله درب باغ کاشان با رویکرد حس سرزندگی می باشد که به راهنمایی دکتر راضیه لیبب زاده در دانشکده هنر دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات در حال انجام است.

۱- مقدمه

امروزه بافت‌های تاریخی و هسته‌های قدیمی شهرها نارسایی‌های متعددی را تحمل می‌کنند و به دلیل دخالت‌های بی‌مورد و غیر کارشناسانه، روند نوسازی و توسعه داخل بافت‌ها روز به روز بدتر شده که نهایتاً ممکن است به نابودی کامل آنها منجر شود. همچنین باید قبول کرد که عدم توجه به مشارکت‌های مردمی و نظر سنجی از آن‌ها در موضوع چگونه ساختن یکی از مشکلات و مسائل بافت‌هاست، استفاده از مصالح، بناهای جدید و بازسازی‌های ناهماهنگ با بافت تاریخی نه تنها در زمینه تاریخی خود سازگار نیستند، بلکه یکپارچگی و هویت کالبدی بافت تاریخی را مخدوش مینماید (ابوبی و جعفری، ۱۳۹۴، بی جا). احداث بناهای جدید نباید عامل ویرانی بناهای قدیمی شود؛ بنابراین میتوان برای حفظ و تداوم بافت تاریخی و همچنین ایجاد ساختمان‌های جدید، با الهام و بهره‌گیری از سبک، فرم، حجم، رنگ، نما، تناسبات، کاربری و... اقدام به طراحی کرد (قدیری، شاه تیموری، مظاهریان، ۱۳۸۵-۱۵، ۱۳۹۱-۱۶). محله درب باغ که جز هسته‌های تاریخی شهرکاشان به شمار می‌رود، در این محله به رغم طرح‌های اجرا شده از جمله بخشی از کف‌سازی معابر، بهسازی و بازسازی تک بناهای با ارزش و... تاکنون نتوانسته هویت تاریخی خود را هماهنگ با بقیه اجزا خود در مسیر توسعه گام بردارد. ضمن اینکه همیشه شاهد گریز جمعیت از محله و فرسودگی بیش از حد این محله و زوال این هسته تاریخی در شهر کاشان هستیم. حفظ ارزش‌های تاریخی بافت با پیاده‌سازی اهداف تعیین شده برای مثال، تفکیک پیاده از سواره، روان‌سازی ترافیک، ایجاد وحدت فضایی، ایجاد کاربری‌های جدید، اشتغال‌زایی، بازگرداندن هویت اجتماعی و احیا بافت تاریخی جهت جذب گردشگر و... از جمله مهم‌ترین این اهداف است که از طریق بازدیدهای میدانی و تحلیلی و آسیب‌شناسی‌های هسته تاریخی محله درب باغ انجام پذیرفته است و دارای قابلیت جذب گردشگر است. در این پژوهش پس از تعیین فرضیات و اهداف متناسب با موضوع مطرح شده پس از شناخت بافت و آسیب‌شناسی، شرایط باز زنده‌سازی مطلوبی را فراهم آوردیم تا به اهداف مدنظر از قبیل بازگرداندن سرزندگی (جذب گردشگر، توسعه اشتغال، افزایش مشارکت‌های مردمی، بازگرداندن هویت تاریخی محله و...) در راستای رسیدن به یک محله سرزنده با حفظ هویت تاریخی دست یابیم.

معمولاً بافت‌های تاریخی به دلیل عدم همخوانی با نیازهای روز با زده‌های خود را از دست داده‌اند و این موضوع خود سبب از بین رفتن نشاط و شادی و خوشبختی شهروندان میشود. حال بافت انتخابی مورد نظر در محله درب باغ کاشان با توجه به داده‌های بدست آمده بر حسب شرایط موجود آن حس نشاط و سرزندگی قدیم خود را از دست داده است و چهره بافت تبدیل به یک بافت ناکارآمد شهری شده است تا مین نشاط و حس سرزندگی یکی از دغدغه‌های اصلی مردم این محله است که شاید طرح‌های اجرایی و پیشنهاداتی که تا به حال در این بافت صورت گرفته، به طور کامل پاسخگوی این مشکل نبوده، حال از باب نظری پرداختن به موضوع (سرزندگی) در این بافت با توجه به شرایط حال نظیر (نبود امنیت، فضاهای سبز، میلمان‌های متناسب با بافت، نبود نور پردازی‌های فضایی، عدم توجه به عوامل و تمایلات اجتماعی و...) بسیار حائز اهمیت است و از لحاظ باب علمی و کاربردی موضوع سرزندگی و طرح‌های پیشنهادی در این پروژه برای حل این موضوع سبب بالا بردن امنیت اجتماعی، ایجاد شادی و نشاط در محیط و از لحاظ بصری و عملی سبب بالا بردن تعاملات و مشارکت‌های مردمی، حس تعلق به مکان و جذب گردشگر و توریست خواهد شد. رفع مشکلات نامبرده و دادن طرح و راهکارهایی در جهت رسیدن به موضوع مطرح شده (سرزندگی) سبب رسیدن به یک محیط‌خاطر انگیز داری زیر ساخت‌های متناسب با بافت میشود و بافت مرده شهری را به یک بافت تاریخی که دارای کشش و جاذبه و تنوع است تبدیل خواهد نمود موضوع سرزندگی و راهکارهای آن در اقتصاد محله، اجتماع محله، هویت و سازگاری، دسترسی و پیاده‌روی و حتی در ارتقای کیفیت‌های زیستی نیز تاثیر دارد. سرزندگی باعث تعامل شهروندان با محیط، خاطره‌انگیزی در فضا، بالا بردن حس تعلق، ایجاد زیر ساخت‌های مناسب برای حرکت پیاده و سواره در بافت تاریخی، ایجاد سرگرمی‌های منحصر به فرد و امنیت در فضا و... میشود. (سازمان میراث فرهنگی).

در راستای نیل به اهدافی نظیر: ارتقای حس تعلق و سرزندگی اجتماعی به محیط، احیا و باززنده‌سازی و اهداف دیگری که بیان شد، در گام اول به مفاهیمی از سرزندگی و پیشینه‌ای از آن پرداخته شد، در گام بعدی به شناخت محدوده مورد نظر و آسیب‌شناسی‌های دقیق از محدوده پرداختیم و سپس با جمع‌آوری این اطلاعات و روش تحقیق بیان شده و با بررسی نتایج بحث و یافته‌ها پیشنهاد و راهکارهایی در جهت بهبود شرایط کنونی محدوده مورد نظر تبیین و طراحی گردید.

۲- روش تحقیق و مراحل اجرایی

روش تحقیق پژوهش از نوع ترکیبی است. در این پژوهش پیش از سنجش شرایط علاوه بر استفاده و تحلیل اطلاعات کمی و کیفی در محتوای تفسیری-تاریخی به عناصر کمی و کیفی در بخش‌های مطالعاتی نیز پرداخته شده است. برای مثال استفاده و بهره‌گیری از تجربیات و قوانین و ضوابط و مبانی نظری از کتب قدیمی و... براساس بهره‌گیری و استفاده از مطالعات تفسیری-تاریخی و اجتماعی بدست آمده است و آسیب‌شناسی، تحلیل عکس‌ها و نقشه‌های هوایی موجود بر اساس اندازه‌گیری کمی و تحلیل کیفی صورت گرفته است؛ که این خود نشانگر استفاده تکمیلی از دو راهبرد پژوهشی-کاربردی تدابیر کمی و کیفی تحقیق است. روش انتخابی مورد نظر (ترکیبی) بیشترین همگرایی را بین دو روش ایجاد میکند و ما را در رسیدن هرچه بهتر به اهداف و فرضیه‌ها و ساختن نظریه مناسب کمک خواهد کرد و در نهایت به حداکثر رساندن قوت‌ها و حداقل رساندن ضعف‌ها یاری

میرساند. در بخش اجرایی روش مطالعه، روش عملی، میدانی، مشاهده است. در گام نخست با حضور در بافت و مشاهده میدانی به بررسی تک تک عناصر بافت و مستند نگاری آن‌ها پرداختیم. در گام دوم تمامی مطالب و عناصر و اجزای تحلیل شده را با مقایسه با نمونه‌های موردی ثبت شده و اسناد موجود و مدارک قبلی بررسی کرده و در آخر به آسیب شناسی بافت پرداخته و مورد ارزیابی قرار گرفته شده است و تأثیرات این عناصر بر بافت از طریق مطالعات و پیشینه نظری در بافت‌های تاریخی مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدیدهای این محله مورد بررسی قرار گرفته تا بتوان به پیاده سازی اهداف مطرح شده کمک کند؛ و در گام آخر با توجه به تجزیه و تحلیل مدارک و اسناد موجود و بدست آمده، جداولی در جهت آسیب شناسی بافت آورده شده است و سپس پیشنهادات و برنامه دهی طراحی متناسب با بافت به منظور بهبود و ارتقای شرایط کالبدی بافت و رسیدن هرچه بهتر به هدف مطرح شده است.

۳- پیشینه پژوهش

امروزه سرزندگی اجتماعی به عنوان یک پارادایم جامع با گستره‌ی محتوایی متنوع، در مباحث گفتمان برنامه ریزی شهری و سیاست، جهت بهبود وضعیت و ارتقای زیستی توجه و ملاحظات خاصی را بدست آورده است. لذا در این بخش از مقاله با بررسی پیشینه و مبانی نظری مختلف بصورت خلاصه شده در حوزه (سرزندگی) اجتماعی سعی بر شناخت هر چه بیشتر رویکرد و عنوان مورد نظر هستیم. تاریخچه مفهوم سرزندگی شهری به دهه ۶۰ میلادی بر میگردد. به عبارتی مفهوم سرزندگی با کتاب جین جیکوبز (مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی) آغاز و در سالهای میانه ۷۰ میلادی که نقطه عطف تحقیقات سرزندگی شهری از منظر روانشناسی محیطی محسوب میگردد تقریباً به اوج خود رسید؛ و تا سال ۲۰۰۳ حدود ۳۳۰۰ پژوهش در این باب انجام شد (Veenhoven, 2008: 176) لذا در ابتدا این دسته از محققان، سرزندگی را معادل (رضایت از زندگی)، (رفاه) و (سلامت روانی) در نظر می‌گرفتند که در ادامه با توجه به رویکردها و تخصص‌ها در دوره‌های زمانی مختلف، تعاریف و مفاهیم متعددی به خود گرفت. برای همین بسیاری از متخصصین رشته‌های مختلف این حوزه در پژوهش‌هایشان بر این امر تأکید دارند که سرزندگی واژه‌ی چالش برانگیزی است و باید با احتیاط از این واژه استفاده گردد. سونگ و لی (۲۰۰۵) در مقاله‌ی تحت عنوان محیط مسکونی ساخته شده و فعالیت پیاده روی: شواهد تجربی سرزندگی شهری جین جیکوبز با هدف ارزیابی سرزندگی شهری با توجه به عوامل مورد تأکید جین جیکوبز به بررسی ارتباط بین فعالیت پیاده روی و واحدهای مسکونی ساخته شده در شهر سئول، پرداختند، نتایج تحقیق نشان داد که عوامل مؤثر بر سرزندگی شهری از نگاه جیکوبز (اختلاط کاربری، تراکم افراد، بلوکهای کوچک مقیاس، قدمت ساختمان، دسترسی و ...) بر سرزندگی محیط مسکونی در شهر سئول مؤثر است. نگاه جیکوبز (اختلاط کاربری تراکم افراد بلوک‌های کوچک مقیاس قدمت ساختمان‌ها دسترسی و ...) بر سرزندگی محیط مسکونی در سئول مؤثر است. مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۴) در طرحی پژوهشی با عنوان «سنجش سرزندگی در فضاهای شهری؛ نمونه موردی: حد فاصل میدان تجریش و میدان قدس» به شناسایی شاخص‌ها جهت خلق یک فضای شهری سرزنده میپردازد، نتیجه پژوهش نشان میدهد که سرزندگی یکی از مهمترین کیفیت‌های سازنده فضاهای شهری برای ارتقاء کیفیت فضاهای شهری و خلق مکان است. پس از بررسی و تحلیل داده‌ها آماری که میان استفاده کنندگان فضا مدل نهایی که از شاخص‌ها مؤثر بر ایجاد سرزندگی و نشاط محیطی است تبیین گردید. این مدل نشان داد، چه شاخص‌هایی در هر یک از نمایانگرهای محیطی بر بهبود کیفیت محیطی برای افزایش حضور و سرزندگی تأثیر دارند. در نهایت بر اساس مدل و نتایج تحلیل‌های به دست آمده، پیشنهادها در قالب هدف، راهبرد و سیاست مرتبط با هر نمایانگر، به منظور بهبود وضعیت خیابان با هدف ارتقا سرزندگی و حضورپذیری محیطی ارائه شده است. قربانپور و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود با موضوع «ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر تقویت سرزندگی در مسیرهای پیاده شهری در پیاده روی علم الهدی شهر رشت» با روش توصیفی-تحلیلی و با تکنیک سوات و مدل AHP به تدوین مدل مفهومی پژوهش با چهار معیار (کاربری و فعالیت، کالبدی، دسترسی و ارتباطات، اقلیمی و زیست محیطی) و ۱۶ شاخص پرداختند، نتایج پژوهش فوق نشان میدهد که راهبرد تجهیز محیط بر اساس اقلیم رشت در راستای افزایش حضور افراد در فضا رتبه‌ی اول و راهبرد افزایش پیوستگی حرکت پیاده رتبه‌ی آخر را دارد. با بررسی واکاوی پیشینه در رابطه با موضوع تحقیق، این جمع بندی حاصل گردیده است که پژوهش‌های صورت گرفته تأکید متفاوتی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی داشته‌اند و با پرداختن صرف بر یک یا دو بعد از جامعیت موضوع خارج گشته‌اند. از سویی دیگر بسیاری از پژوهش‌ها نیز توجه یکسانی بر متغیرهای سرزندگی (مکان، مردم و برنامه) نداشته‌اند و حتی در پژوهش‌هایی با عدم توجه به متغیرها خلاء تحلیل محتوایی را به دنبال داشته‌اند. با این حال مهمترین خلاء در تحقیقات صورت گرفته عدم برخورداری از پشتوانه نظری قوی تئوریک در رابطه با مفاهیم سرزندگی میباشد. لذا این مقاله با استفاده از دیدگاه بین رشته‌ای تلاش بر آن دارد تا مهمترین ابعاد جنبه‌ای سرزندگی شهری را در نظر بگیرد. برای نیل به این هدف از مفاهیم و مولفه‌های مورد استفاده شده در ادبیات روانشناسی، معماری، طراحی، برنامه ریزی و نظرسنجی‌های رتبه بندی جهانی ضمن تأکید بر متغیرهای سرزندگی، جهت دستیابی به مدل مفهومی بهره مند شده است. ویلیام وایت با تأکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری، در کتاب «زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک» به دنبال راه‌هایی برای افزایش سرزندگی و حضور مردم در فضای شهری بوده است وایت، عوامل تأثیر گذار در ارتقای جنبه‌های

کالبدی فضاهای عمومی را یادمان‌ها، پله‌ها، آب نماها و سایر عوامل مؤثر در تشویق انسان‌ها به حضور و تعامل می‌داند (Whyte, 1980:212). او بر ضرورت وجود فضاهای شهری با کیفیت برای تسهیل تعاملات اجتماعی و حضور مدنی مردم تأکید کرده و بر این باور است که زندگی اجتماعی در فضاهای عمومی اساساً به بهبود کیفیت زندگی افراد و جامعه کمک می‌کند (حافظی فر، ۱۳۹۰، ۴۱). اولدنبرگ (۱۹۹۹)، به نقش فضاهای عمومی و مکان‌های تعامل اجتماعی شهر در کاهش برخی ناملایمات روانی پرداخته است (Oldenburg, 1999). وی این نظریه را مطرح مینماید که زندگی روزانه برای آسوده و رضایت بخش بودن باید تعادلش را در سه قلمرو تجربه ای؛ سکونتی کاری و اجتماعی پیدا نماید. او با تبیین اصطلاح «مکان سوم»، بر فضاهای عمومی شهری و نقشی که با نزدیک شدن مکان‌های اول و دوم (قلمروهای خانه و کار) به یکدیگر میتوانند به عنوان عامل اصلی هویت بخشی به یک شهر ایفا نمایند، تأکید مینماید (Carmona et al, 2003:112). به زعم پارسی (۱۳۸۱)، فعالیت انسانی، ابعاد گوناگونی دارند و مکان‌های عمومی، حاصل فعالیت های انسانی با ابعاد اجتماعی و عمومی هستند (پارسی، ۱۳۸۱، ۴۴). کوپرمارکوس نیز در کتاب «مکان‌های مردمی»، بر فضاهای شهری و کاربران آنها تأکید دارد و از منظر ارتباطات اجتماعی به ارزیابی فضاهای جمعی می‌پردازد (Marcus & Francis, 1998). دانشپور و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیق خود فرآیند اجتماع پذیری و ارتقای حیات جمعی درون فضاهای عمومی را مبتنی بر پذیرا بودن فضا برای افراد و گروه های مختلف اجتماعی، تأمین آسایش روانی و فیزیکی، لذت بردن افراد و حضور اجتماعی فعال و مدام در فضا دانسته اند.

در این پژوهش با موضوع تبیین اصول باززنده سازی محله درب باغ مبتنی بر سرزندگی اجتماعی، با هدف و روش ترکیبی و با کمک از مجموعه روش‌ها از جمله استفاده از منابع تاریخی به عناصر کمی و کیفی رسیدیم و سپس با استفاده از بهره گیری قوانین و ضوابط و مبانی نظری مرتبط و استفاده از مطالعات تفسیری و تاریخی به اطلاعات تکمیلی دست یافتیم و سپس با مطالعات میدانی و روش‌های عملی و آسیب شناسی دقیق از بافت و استفاده از پرسشنامه‌های تنظیم شده به تدوین ۴ مولفه اصلی: تنوع، دسترسی، آسایش، امنیت که شامل زیر مجموعه‌هایی نظیر تنوع کاربری، تنوع طبقات، تنوع فعالیت، حمل و نقل، ترافیک، عرض معابر (سواره و پیاده)، آسایش اقلیمی، رفاهی و... میشود پرداخته شد. با بررسی پیشینه‌ها در رابطه با عنوان پژوهش مورد نظر این جمع بندی حاصل گردید که اکثر پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه بصورت تئوری و کتابخانه‌ای به طرح و شاخص های مورد نظر رسیده اند. اما در این پژوهش سعی شده است با استفاده از انواع روش‌ها بصورت ترکیبی کنار هم بخصوص روش‌های عملی و میدانی و آسیب شناسی های دقیق از بافت به مهم ترین شاخص‌های تأثیر گذار در ایجاد سرزندگی اجتماعی در محیط دست یابیم، با بررسی این عوامل و اطلاعات بدست آمده به نظر میرسد که بافت تاریخی محله درب باغ کاشان با عنوان و رویکرد این تحقیق (باز زنده سازی با رویکرد سرزندگی) به بافتی پویا و فعال تبدیل شود.

۴- مفهوم سرزندگی

برای مفهوم سرزندگی معادل های گوناگونی در غرب وجود دارد که از آنها میتوان به Liveness، Vitality، Viability، Liva، Vitality، bility، اشاره نمود که البته به جز Vitality سایر لغات بیشتر به مفهوم زیست پذیری و قابلیت زندگی نزدیک هستند در لغت نامه شهر کوان سرزندگی وزیست پذیری باهم آمده اند و این گونه معنی شده اند. (vitality and viability)، (Cowan, 2005, p.442). (خستوسعی ریضوانی، ۱۳۸۹، ۶۶). یکی از مؤلفه های مهم در طراحی معابر شهری سرزندگی و نشاط آن میباشد. حیات و زندگی فرد در میان جمع بودن است و آنچه به یک فضا زندگی میبخشد مردم و حضور فعال و پرشور و نشاط آنها در فضا است. (Pakzad, 2003, P.8). جیکوبز چهار شرط مهم برای ایجاد تنوع در معابر و فضاهای شهری برای رسیدن به سرزندگی را این گونه بیان میکند: ۱) محدوده مورد نظر ترجیحاً بیش از دو کارکرد اصلی داشته باشند. ۲) اکثر بلوک‌ها کوتاه باشند. ۳) محدوده تلفیقی از ساختمان‌هایی با سن و وضعیت متفاوت باشد. ۴) تراکم و فشردگی کافی مردم بدون در نظر گرفتن علت حضورشان وجود داشته باشد. وی در اولین شرط بر تنوع کاربری در شرط دوم و سوم بر تنوع کالبدی و در شرط چهارم بر تنوع فعالیت‌ها تأکید دارد به اعتقاد او تنوع سرزندگی را به دنبال خواهد داشت. (Jacobs, 2007). سرزندگی به سیستمی نسبت داده می‌شود که به سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و پیشرفت شخصی ساکنین کمک می‌کند و درباره فضاهای شهری مطلوبی است که غنای روحانی و فرهنگی را ایجاد کرده و بازتاب می‌دهد (Timmer and Nola, 2005). بررسی عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری با توجه به برآیند تعاریف سرزندگی، می‌توان مهم ترین عوامل مؤثر بر سرزندگی را به صورت موارد ذکر شده در ذیل بررسی کرد:

حضور مردم: آنچه مسلم است این است که هیچ فضای شهری، بدون حضور مردم تعریف نمی‌شود. در واقع محیط باید دارای مطلوبیتی باشد که مردم را به خود جذب نماید، تنها در این صورت است که می‌توان ویژگی سرزندگی را بدان نسبت داد. یان گهل در کتاب زندگی میان ساختمان‌ها بیان می‌دارد که آدم‌ها جایی می‌روند که مردم در آن حضور دارند (پاکزاد، ۱۳۸۵، به نقل از کیانیان، ۱۳۸۹). چراکه آنها تمایل زیادی به بودن در جمع دارند زیرا در درمیان خیل جمعیت، تعداد انتخاب‌ها بیشتر و متنوع تر است و حق انتخاب بیشتر یعنی آزادی بیشتر (کیانیان، ۱۳۸۹، بی جا) از نظر جیکوبز پویایی و احساس زنده بودن یک شهر در گرد

مراکز شهری پیچیده، مترکم و پراز ازدحام است. بنابراین آنچه به یک فضا زندگی می بخشد مردم و حضور فعال و پر شور و نشاط آنها در فضا است (پاکزاد، ۱۳۸۵، به نقل از کیانیان، ۱۳۸۹).

کاربری ها: سرزندگی و پویایی یک فضای شهری و در مقابل ملال انگیزی آن بازتاب شمار و به خصوص نوع فعالیت ها و اتفاقاتی است که در فضا صورت می پذیرد. بنابراین برای ایجاد سرزندگی ابتدا باید به ایجاد فعالیت ها بپردازیم (کیانیان، ۱۳۸۹، ۵۶). همان طور که گفته شد این کاربری ها هستند که فعالیت ها را پدید می آورند، که در این خصوص دو مسئله اهمیت می یابد: ۱. ترکیب و اختلاط کاربری ها: جذاب ترین مکان ها در بردارنده ی تنوع فعالیت ها هستند. چراکه تنوع در نوع کاربری ها باعث جذب گروه های مختلف سنی، اجتماعی و فرهنگی در خیابان شده و این تنوع حضور عامل بسیار مهمی در سرزنده تر نمودن خیابان است (پاکزاد، ۱۳۸۵، ۱۴۰، به نقل از کیانیان، ۱۳۸۹، ۵۷).

نفوذ پذیری: بنتلی و همکارانش نفوذ پذیری را یکی از مهم ترین راه های دست یابی به کیفیت سرزندگی می دانند. آنها نفوذ پذیری را از دوجنبه بصری و کالبدی مورد بررسی قرار میدهند. نفوذ پذیری بصری بین فضاهای خصوصی و عمومی موجبات غنای قلمرو همگانی رافراهم می آورد و نفوذ پذیری کالبدی از طریق افزایش سطح فعالیت ها در لبه های فضای عمومی موجبات تقویت نفوذ پذیری میگردد. (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲، ۱۶، به نقل از کیانیان، ۱۳۸۹)

امنیت و رنگ تعلق: ایجاد امنیت یکی از نکات مهم در ایجاد سرزندگی خیابان است چرا که احساس امنیت به لحاظ روانی، امکانی به شهروند میدهد که منجر به حضور دائمی او در فضا و در نتیجه سرزنده تر شدن آن می شود. (پاکزاد ۱۳۸۵، ۱۴۲، به نقل از کیانیان ۱۳۸۹، ۶۰)

تنوع: طبق نظر شولتز فضای شهری برای داشتن روح زندگی یا همان سرزندگی نیاز دارد تا گزینه های متنوعی را به مراجعین عرضه کند. بنابراین یکی از عواملی که با سرزندگی فضاهای شهری در ارتباط تنگاتنگ قرار دارد، تنوع است. (کیانیان، ۱۳۸۹، ۵۳). از دیدگاه بنتلی و همکاران گوناگونی کارکرد منجر به سطوح دیگر گوناگونی می شود: گوناگونی تجربه فضا دلالت بر ویژگی های محیطی مکان هایی می کند که واجد فرم ها، استفاده هاو معانی گوناگون باشند. مکانی که دارای گوناگونی کاربری باشد دربرگیرنده گونه های متنوع ساختمانی با فرم های متنوع می گردد. یک چنین مکانی انسانهای مختلفی را در اوقات گوناگون با منظوره های متنوع به خود جذب می کند. از آنجا که گوناگونی فعالیت ها، فرم ها و مردمان موجب فهم و تصویر ذهنی مرکب غنی می گردد، کاربران مختلف با شیوه های گوناگونی به تفسیر و فهم مکان می پردازند: این امر معانی متنوعی را عرضه می دارد (بنتلی، ۱۳۸۲، به نقل از مقصودلو، ۱۳۹۱).

عناصر طبیعی: عناصر طبیعی به دلیل گرایش ذاتی انسان به طبیعت، وجود طبیعت عامل جذب شهروندان میباشد. عناصر طبیعی در شهرها جز هویت شهر هستند. گیاهان میتوانند مکان و کارکرد را تعریف کنند؛ تعیین جهت کنند یا هویت بخشند و تفکیک یا محصور کنند. (خستو، ۱۳۸۸، ۱۲۵)

تناسبات بصری: همین که یک مکان بتواند به وسیله کیفیات ظاهری خویش مفاهیمی را به مردم منتقل کند که آنها را با حق انتخاب هایشان آشنا کند، آن مکان دارای تناسبات بصری است. تناسب بصری می تواند پاسخ دهنده گی محیط را در سه سطح زیر تقویت کند به وسیله ی پشتیبانی از خوانا بودن در فرم و عملکرد (با توجه به طراحی جزئیات ظاهری مکان) به وسیله ی پشتیبانی گوناگونی. به وسیله ی پشتیبانی از انعطاف پذیری در مقیاس کوچک و بزرگ در واقع برای پشتیبانی از خوانایی ما به شاخص های زمینه ای نیاز داریم و شاخص های کاربری اهداف مربوط به گوناگونی و انعطاف پذیری را پشتیبانی می کنند (بنتلی، ۱۳۸۲، به نقل از مقصودلو، ۱۳۹۱).

خوانایی و انعطاف پذیری: خوانایی کیفیتی است که موجبات قابل درک شدن یک مکان را فراهم می آورد. خوانایی در دو سطح اهمیت پیدا می کند: فرم کالبدی و الگوهای فعالیت. این دو باید به تکمیل یکدیگر بپردازند (بنتلی، ۱۳۸۲، به نقل از مقصودلو، ۱۳۹۱).

غنای حس خصوصا غنای حس بصری: باید تجربیات حسی استفاده کنندگان را، آن هم به ترتیبی که موجبات لذت آنان را فراهم آورد ارتقاء بخشید. این کیفیت را که موجب بالا بردن قدرت انتخاب مردم می گردد، غنای حسی می نامیم. غنای حسی توسط توجه صرف به حواس بصری حاصل نمی شود، بلکه توجه به حواس دیگر نیز بر آن مؤثر است (بنتلی، ۱۳۸۲، به نقل از مقصودلو، ۱۳۹۱). غنای حس بصری به طور قابل توجهی به حضور تضادهای بصری، بافتها، رنگ مصالح و نور محیط و... در سطوح مورد بررسی وابسته است. تضادهای بصری می توانند با خلق رنگ در سطوح دو بعدی و یا تنوع خود سطوح در حالت سه بعدی حاصل گردند (بنتلی، ۱۳۸۲، به نقل از مقصودلو، ۱۳۹۱). کوین لینچ در کتاب تئوری مرمت شهری (۱۳۸۱، ۱۵۵-۱۶۶) عمدتا سرزندگی را مورد بررسی قرار می دهد و معتقد است که تأثیرات سرزندگی در فضای شهری به همراه ۵ عامل: معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت، محورهای عملکردی را تشکیل می دهند. (پورحیدر شیرازی، فرزانه بی تا، ۳). سرزندگی به معنای برخورداری از شور و شوق به زندگی و تمامی فعالیتها و کارهایی است که انسان در دست دارد. سرزندگی استوار بر بنیاد فردیت و کوشندگی و شور است. پیش شرط آن تفکیک زندگی به عرصه های گوناگون و انتخاب حوزه ای است که

انسان بتواند در آن حوزه با شور و علاقه کوشا و هو شیار عمل کند. سرزندگی نه تابعی از شخصیت و هویت انسان که تابعی از موقعیت کنش است (محمودیان، ۱۳۹۱، ۳).

۵- سرزندگی اجتماعی

جدول ۱- اصول طراحی برای افزایش سرزندگی اجتماعی (زمانی، اصفهانی، شاهپوند، ۱۳۹۷، ۱۲۵)

اصول طراحی برای افزایش سرزندگی اجتماعی	نظریه پرداز
راحتی و دسترسی، امنیت و مشارکت	ویلیام وایت (۱۹۸۰)
عناصر کالبدی پویا، عناصر کالبدی ایستا، عناصر کالبدی نیمه ثابت، موقعیت فضا در سازمان فضایی کل.	صالحی نیا. معماریان (۱۳۸۸)
امنیت جداره فعال	انگورانی (۱۳۸۹)
سرزندگی، خوانایی، نفوذ پذیری، ایمنی و امنیت.	عباس زاده و تمری (۱۳۹۱)
امنیت و ادراک امنیت در محیط	حافظی فر (۱۳۹۰)
امنیت، حس تعلق اجتماعی، آسایش فیزیولوژی، ادعا قلمرو حس مالکیت، دریافت عدالت در فضا	دانشپور و چرخچیان (۱۳۸۶)
انعطاف، سازگاری	ادوارد تی هال (۱۳۸۷)
ایجاد حریم، حس تعلق، مالکیت	Samer (1967)
سازمان فضایی محیط، سازمان مفهومی محیط، سازمان زمانی محیط، سازمان ارتباطی محیط.	Rapaport (1977)
مجاورت مکانی، آسایش اقلیمی، مبلمان و تجهیزات شهری امنیت، حرکت پیوسته پیاده	لنگ (۱۳۸۱)
ارتقا و توسعه زیر ساخت ها و گسترش فضای عمومی و الگو سازی	ایزدی (۱۳۸۹)

در خیابان‌ها، پیاده روها « سرزندگی » در این نوشتار و پیاده راه ها در بُعد اجتماعی، با هدف تقویت تعاملات اجتماعی غیررسمی و افزایش پویایی و زندگی اجتماعی شهروندان در کلان شهرها مورد بررسی است. سرزندگی، یکی از کیفیت های مهم طراحی شهری و توأماً علت و معلول دیگر کیفیت های طراحی شهری است. هدف از ایجاد سرزندگی شهری، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان بوده که با ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی مرتبط است (گلکار، ۱۳۸۶). جین جیکوبز، سرزندگی خیابان را امکان برقراری برخوردها و تعاملات مفید بین افراد و تماشا کردن دیگران می داند وی پویایی و احساس زنده بودن شهر را در گرو مراکز شهری پیچیده، متراکم و پرازدحام میداند و به آثار مثبت اقتصادی-اجتماعی و روانی-عاطفی این گونه مراکز اشاره میکند (Jacobs, 1961). حبیبی (۱۳۹۷) در خصوص از دست رفتن کیفیت سرزندگی اجتماعی در عرصه های شهری، در اثر «جامعه مدنی و حیات شهری اذعان میکند» که امروزه عرصه های جمعی و فضاهای شهری با از میان رفته اند و یا چهره از کف داده اند.

۵-۱- مولفه های طراحی بافت های دارای سرزندگی

با توجه به تعاریف ارائه شده در رابطه با سرزندگی یک "فضای شهری سرزنده" عبارت است از یک فضای شهری که در آن حضور تعداد قابل توجهی از افراد و تنوع آن‌ها (به لحاظ سن و جنس) در گستره زمانی وسیع از روز که فعالیت هایشان عمدتاً به شکل انتخابی یا اجتماعی بروز میابد به چشم میخورد. چارلز لاندی مفهوم سرزندگی را به گونه ای متفاوت بررسی نموده. او سرزندگی و زیست پذیری را مجزا تعریف کرده است و با چهار رویکرد عمده به شکل موضوعی به مسئله پرداخته است. او ۹ معیار را برای شناسایی یک شهر سرزنده و زیست پذیر بر می‌شمارد: تراکم مفید افراد، تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت، ارتباط و تشریک مساعی، ظرفیت سازمانی و رقابت.

۵-۲- معیارهای تحقق حس سرزندگی در فضا

الف- عوامل کالبدی

تنوع عملکرد: نوع، کیفیتی است که لازمه پاسخ گویی به نیاز ها، عواطف و احساسات مختلف و متعدد مردم است. هدف از تنوع، این است که میزان حق انتخاب را فزونی دهد و از احساس ملال و یکنواختی جلوگیری کند (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲، ۵۹). کیفیت فضایی: بنتلی کیفیت فضایی شامل: نفوذ پذیری گوناگونی خوانایی فرم کالبدی الگوی فعالیتی انعطاف پذیری تناسبات بصری غنای حسی حس تعلق بیان کرده است (بنتلی، ۱۳۸۲، بی جا).

دسترسی پذیری: یکی از الزامات امنیتی، محافظت در برابر رفت و آمد خودروها و دسترسی و تفکیک سواره از پیاده است که سبب بالا رفتن آسایش و امنیت میشود.

نور پردازی: ایجاد ایمنی یکی از اهداف روشنایی معابر است. روشنایی امکانات دید را اجتناب از برخورد با موانع شهری مانند پله ها، شب ها، علایم افزایش می بخشد. روشنایی مطلوب سبب بالا رفتن امنیت و آسایش در عبور و مرور برای ساکنین بافت در ساعات شب میشود. نقش دیگر روشنایی جهت یابی و تشخیص موقعیت است و همچنین سبب بالا بردن امنیت میشود روشنایی مناسب و کافی در معابر سبب تقلیل انواع بزه کاری گشته به سلامت محیط می افزاید (افرامیان، ۵۲، ۱۳۸۶-۶۵).

میلان فضایی: نیاز بودن در فضا، داشتن گوشه ای دنج و استفاده راحت از فضا برای مدت کوتاه نیازمند میلان‌های متناسب با محیط است مردم این تملک را از راه های مختلفی بدست می آورند. فضای مناسب بیشترین گوناگونی را در جاهای نشستن فراهم می‌آورد، برای مثال انسان برای برقراری تعاملات اجتماعی نیاز به صحبت و معاشرت دارد برای این کار نیاز به فضای مکث و فضای نشستن دارد که میتوان با میلان‌های متناسب با محیط این فضا را فراهم آورد. (لنارد، ۴۵، ۱۳۸۶-۶۵).

سیمای شهر: رعایت نظام ارتفاعی ساختمان‌ها سبب بهبود سیما و دید بصری میشود برای مثال ارتفاع زیاد ساختمان‌ها سبب جلوگیری رسیدن نور به خیابان‌ها و ساختمان‌های مجاور میشود، چشم انداز و دید مناسب را از بین میبرد و... که باید در طراحی به آن توجه کرد.

ب- عوامل اجتماعی

تعاملات اجتماعی: فضای باید به گونه ای باشد که افراد و گروه های مختلف سنی را به خود جذب کند. پذیرا بودن فضای برای افراد تامین آسایش روانی و فیزیکی و لذت بردن افراد و گروه های اجتماعی از حضور در فضا از عمده موارد است ایجاد سرزندگی در محیط است (دانشور، چرخیان، ۲۸، ۱۳۸۶-۱۹).

روابط و همسایگی ها: روابط و همسایگی بخشی از کیفیت زندگی است که در شرایط پیشامدر پاسخگوی بسیاری از نیازها بوده است. برای مثال اینکه در کنار چه کسانی زندگی کنیم از نظر اجتماعی و فرهنگی مهم است زیرا بر کیفیت زندگی ما تاثیر میگذارد (فاضلی، ۱۳۸۹، بی جا).

امنیت اجتماعی: لذت بردن از محیط خارجی تا حدی به محفوظ بودن در برابر خطرات و جراحات فیزیکی و عمدتا به امنیت در برابر حرکت خودروها و ترس از تبهکاری مربوط میشود. جین جیکوبز رابطه میان سطوح فعالیت و ضریب امنیت را در خیابان بررسی کرده و معتقد است زمانی که افراد زیادی در خیابان مشغول رفت و آمد هستند، یک محافظت دو طرفه وجود دارد و اگر خیابان پر جنب و جوش و زنده باشد افراد از زیر پنجره به بیرون نگاه می کنند (جیکوبز، ۱۳۸۶، بی جا).

محرمیت: محرمیت مفهومی است پیچیده و وابسته به فرهنگ که میتوان آن را به عنوان حق شخصی به دیگران منتقل کرد محرمیت ۴ نوع مختلف دارد: تنهایی و خلوت، فضای مصنوعی، در حالت سوم فرد در فضای عمومی بوده و به انجام فعالیت های عمومی مشغول است اما میخواهد ناشناخته بماند و در حالت چهارم که حساس ترین نوع محرمیت است ایجاد نوعی حریم روانی در مقابل هرگونه تجاوز و مزاحمت است. یکی از مهم ترین اعتقادات ایرانیان در گذشته توجه به حریم خصوصی خانه هابه خصوص زنان بوده است که باید در طراحی به آن توجه میشده است (محمدی، علی، بمانیان و همکاران، ۱۳۹۴، بی جا).

ج- عوامل زیست محیطی

شرایط آب و هوایی: در فصل بهار و تابستان و اوقاتی که که در صد بارش نزولات جوی زیاد نیست، عمدتا فضاهای عمومی شلوغ و تنوع فعالیت ها بیشتر است؛ توقف ها طولانی تر و فعالیت هایی نظیر ایستادن، نشستن، خوردن و آشامیدن و مشاهده کردن افزایش میابد، در تابستان نقش مهمی را در سرزندگی فضاها ایفا مینمایند در معماری سنتی قدیم ایران درون گرایی، برون گرایی، جهت گیری در فصول مختلف سال در طراحی ها به چشم میخورد (قیادیان، ۲۱، ۱۳۷۲).

آبنا و گیاهان: فضای سبز میتواند با تهویه و تلطیف هوا ایجاد و حفظ رطوبت در شهر کمک کرده ضمن اینکه از نظر سیمای ظاهری و جنبه های روحی و روانی نیز مسلما نقش مهمی ایفا خواهد داشت. پوشش گیاهی میتواند اثر باد های شدید را نیز تعدیل کند و جلوی فرسایش خاک را نیز بگیرد (بحرینی، ۲۴۱، ۱۳۸۳).

۶- اصول طراحی جدید در بافت تاریخی

در برخورد با بافت‌های تاریخی و در طراحی در داخل این بافت‌ها باید به مواردی از قبیل زیر توجه نمود:

- کالبد معماری در بافت تاریخی
- پیوستگی و یکپارچگی بافت تاریخی و بافت
- پیرامونی ملحق به آن
- کاربری های موجود و ملحق به بافت
- شبکه دسترسی های بافت تاریخی
- منظر بافت تاریخی و خط آسمان
- جزئیات معماری، مواد و مصالح
- هماهنگی با محیط طبیعی
- معشیت و عرصه و اعیان
- تطابق با محیط اطراف
- پراکندگی و گونه شناسی، تراکم
- مالکیت امینة در بافت تاریخی، الگو و دانه بندی

۷- معرفی محدوده مورد مطالعه

شکل ۱: موقعیت محله درب باغ در شهر کاشان
(ماخذ: سازمان میراث فرهنگی)

این محله در استان اصفهان - شهرستان کاشان - خیابان فاضل نراقی قرار دارد این محله از طرف شمال به محله میدان کهنه از طرف شمال غرب به محله طاهر منصور و گذر بابا ولی از طرف غرب به محله گلچقاله و محله میان درب هو و از طرف جنوب غرب به محله گریچه و از طرف جنوب به محله پامنار و مسجد آقا بزرگ منتهی میشود. محله درب باغ کاشان یکی از قدیمی ترین محلات شهر کاشان است که قدمت بافت مشهود آن به دوره صفویه مربوط میباشد. اگرچه پیشینه تاریخی این محله به قبل از قرن پنجم هجری باز میگردد. بافت اصلی این محله متشکل از بنا های مذهبی (مانند حسینیه، تکیه گاه، زیارت)، تجاری (مانند مغازه های واقع در گذر اصلی) ارتباطی (مانند واشد گاه، پارکینگ، گذر گاه، سباب و...) خدماتی (مانند آب انبار) و... میباشد. تراکم و تناسب در مبلمان فضاهای معماری این محله از خصوصیات بارز آن میباشد. (آثار مذکور غالباً در اوایل دوره قاجاریه بازسازی گشته اند).

۸- بحث و یافته‌ها

۸-۱- تحلیل پرسشنامه

برسی ها نشان میدهد اکثریت مطلق پاسخ دهندگان در گروه سنی ۴۵-۲۵ سال بوده است. در برسی بالاترین سطح تحصیلی ساکنین مشاهده شد که بیش از ۲۸ درصد از پرسش شوندگان سطح تحیلی متوسطه و تنها ۱۰ درصد دارای تحصیلات تکمیلی هستند. این محله عموماً محل سکونت اقشار اجتماعی متوسط و پایین جامعه میباشد. نگاهی به آمار بدست آمده از پیمایش درمیان این محله نشان میدهد که حدود ۵۰ درصد از افراد درآمد زیر ۲ میلیون تومان دارند و تنها ۱۰ درصد از آن‌ها درآمدی فراتر از ۲ میلیون تومان داشته اند. برسی شاغلین در این محله نشان میدهد که نزدیک به ۸۰ درصد از پرسش شوندگان دارای مشاغل غیر رسمی و غیر دولتی هستند. در تحلیل علل جاذبه و دافعه جمعیت در این محله و جابجایی جمعیت با توجه به سکونت گاه های سابق خانوار ها باید گفته شود که نزدیک ۵۰ درصد از پرسش شوندگان خود را ساکنین اولیه این محله میدانند. این مسئله بیانگر آن است که بیش از نیمی از ساکنان محله بومی هستند. پس از پرسش های مربوطه شاخص ها نیز از شهروندان خواسته شد به سرزندگی محله خود نمره ای بین صفر تا ۱۰ دهند که محله درب باغ در این بخش امتیاز ۷ را کسب کرد.

سرزندگی محله درب باغ

همانطور که در بخش روش تحقیق اشاره شد در این بخش از طریق مشاهدات میدانی و پرسشنامه ها به تحلیل سرزندگی محله پرداخته خواهد شد. در کل میانگین نظرات ساکنین حاکی از آن است که آن‌ها سرزندگی محله درب باغ را ضعیف میدانند.

جدول ۲: پاسخ‌ها به مولفه های سرزندگی در محله درب باغ (ماخذ: نگارنده)

مولفه‌ها	زیر مولفه ها	عالی	خوب	متوسط	ضعیف	بد
تنوع	تنوع کاربری			●		
	تنوع طبقات			●		
	زمان فعالیت				●	
	تنوع فعالیت			●		
دسترسی	عرض معابر سواره رو				●	
	وجود معابر سواره رو				●	
	تنوع حمل و نقل عمومی					●
آسایش	ترافیک ساکن			●		
	آسایش اقلیمی			●		
	جمع آوری زباله و مبلمان				●	
امنیت	تسهیلات رفاهی				●	
	نور کافی		●			
	وجود پیاده رو					●

۸-۲- نکات قوت و ضعف محله (درب باغ کاشان)

مشکلات عمده بافت :

- ۱- کیفیت پایین زندگی، ترافیک های انسانی و ماشینی در مناسبت های خاص، وجود عوامل تهدیدزا در بافت سبب کاهش امنیت در بافت شده است.
  - ۲- آشفته گی در نظام آمد و شد و عدم تفکیک پیاده از سواره، کافی نبودن وسایل نقلیه و عبور و مرور اعم از نبود پارکینگ و...، ایجاد فضا های خالی از سکنه و بدون کاربری سبب کاهش امنیت در بافت شده است، عدم رسیدگی به قسمت های آسیب دیده بافت، سبب ریختگی، ترک، تغییر رنگ و... شده است.
  - ۳- کاهش بینه اقتصادی بافت و عدم اشتغال ساکنین بافت و نبود شغل های دائمی سبب کوچ بعضی از ساکنان قدیمی بافت شده است و بسیاری از مغازه های راسته بازار بدون کاربری. غیر فعال به حال خود رها شده اند، رکود شدید اقتصادی و تهی شدن مشاغل و فعالیت های بافت، نبود تجهیزات بهداشتی مناسب و میلمان مناسب سبب آدگی در دید بصری گردیده است.
  - ۴- از کار افتادن بخش قدیمی شهر، بافت تاریخی را به بافتی غیر فعال و مرده تبدیل کرده است، نبود زیر ساخت های مناسب جهت جذب گردشگر، عدم هماهنگی نمای ساختمان های نوساز و جدید با بافت قدیمی سبب آشفته گی در دید بصری شده است.
  - ۵- خیابان کشی غیر اصولی (خیابان اصلی) سبب از هم گسیختگی راسته بازار شده است و بازار را به دو بخش فعال و غیر فعال تبدیل کرده است، کف پوش های نامناسب و فقدان فضای سبز، نبود میلمان ها و تابلو های راهنما نظیر سطل آشغال، نیمکت، چراغ و... سبب کاهش امنیت شده است.
  - ۶- نبود فضاهای آموزشی تفریحی مناسب برای جوانان در بافت سبب شده است تا جوانان به فعالیت های نامناسب روی آورند و بافت به بافتی غیر فعال تبدیل شود.
- نکات مثبت بافت
- ۱- قدمت محله و وجود بنا های با ارزش در بافت و پتانسیل بالا برای جذب گردشگر، عبور بازار از داخل بافت سبب ایجاد پتانسیل برای ایجاد مشاغل و فعالیت های فعال میشود و خود یکی از عوامل سرزندگی و پویا سازی بافت محسوب میشود، وجود فضای باز با مقیاس بزرگ در مرکز بافت و حفظ بخشی از عناصر تاریخی بافت، دخالت های کم در ساخت و ساز و حفظ بنا های بارز، این مرکز محله تا حد زیادی ویژگی های قدیمی خود را حفظ کرده است
  - ۲- وجود تمام عناصر شهری از جمله آب انبار، حمام، حسینیه، مسجد در بافت و معماری شگفت انگیز ساختمان های نظیر آب انبار، حسینیه و... موقعیت قرار گیری و سلامت نسبی محله و فعال بودن قدمت آن، اهمیت بنا های شاخص از عمده موارد مثبت بافت محسوب میشود. ضمن اینکه برگزاری مراسم مذهبی و فعالیت های اجتماعی نیز مزید بر علت است.
  - ۳- فرم قرار گیری گذر ها و بنا ها در مرکز محله درب باغ بصورت ۳ سوک کاملا سرپوشیده شامل مراکز اجتماعی، خدماتی، مذهبی حول یک گذر استقرار یافته و نکته مثبتی در جهت ایجاد کاربری های متناسب است.

۸-۳- اهداف پژوهشی و مرمتی پروژه

- ۱- حفاظت و حراست از بافت تاریخی، بالا بردن کیفیت و ارتقای سطح زندگی، ایجاد فضاهای سبز، آموزشی، فرهنگی، تفریحی، ایجاد امکانات رفاهی، جهانگردی
- ۲- افزایش اشتغال در ایفت و فعالیت های پویا، ایجاد محیطی سرشار از ارزش های والای انسانی (فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی)، سامان داد نظام آمد و شد و رفع ترافیک، زیبا سازی و تغییر در چشم انداز بافت (استفاده از میلمان ها مناسب، رنگ و زندگی دادن به بافت
- ۳- مرمت هرچه بهتر بناها و بافت در جهت برنامه ای مدون و کاربری متناسب با مشکلات و آسیب ها، جذب گردشگر و توریست، ایجاد پیوستگی و اتصال مناسب بین عناصر تاریخی، باززنده سازی گذر های بافت و بناها

۹- نتیجه گیری

براساس نتایج صورت گرفته در این مقاله میتوان نتیجه گرفت که درب باغ کاشان نیز مانند بسیاری دیگر از محلات تاریخی کاشان نیازمند حفاظت و مداخله واقع گرایانه است که ضمن حفظ ارزش های تاریخی، باید نیاز های امروز را هم برطرف کند. در نهایت برای تبیین سرزندگی اجتماعی در بافت‌های تاریخی میتوان با مشارکت های ساکنان و همچنین با توجه به نظریه ها و یافته‌های بدست آمده از بافت مورد نظر، برای جلوگیری در جهت خدشه دار کردن اصالت بناها و بافت‌های تاریخی و نیز بازگرداندن بافت‌های تاریخی به شرایط اولیه همواره گامی نو تجلی نمود. طی یافته‌های بدست آمده از بررسی های میدانی کیفیت سرزندگی اجتماعی در محله درب باغ به سه مؤلفه طراحی شهری شامل مؤلفه تجربی-زیباشناختی، مؤلفه عملکردی و مؤلفه زیست محیطی قابل تجزیه است. مؤلفه تجربی- زیباشناختی شامل متغیرهای شفافیت جداره، نظارت جمعی، نورپردازی، تناسب با زمینه کف سازی و مبلمان، مؤلفه زیست محیطی دارای متغیر های رایحه محیط، موقعیت استقرار مبلمان، سایه اندازی مطلوب، پاکیزگی محیط، آلودگی صوتی، فضای سبز جمعی و مؤلفه عملکردی مشتمل بر متغیرهای دسترسی به حمل و نقل به پارکینگ و اختلاط کاربری می باشد. در این مقاله مبانی نظری و تاریخ ادبیات موجود مورد مطالعه قرار گرفتند تا در آخر مولفه های مؤثر بر سرزندگی اجتماعی در محله شناسایی شود. عوامل سرزندگی اجتماعی ارائه شده در مقاله حاضر میتواند در فرآیند سرزنده نمودن محله از حیث اجتماعی و تعامل پذیر کردن بنا ها با یکدیگر مورد استفاده قرار گیرد. در کل باتوجه به یافته‌های بدست آمده از بازدید ها میدانی و بررسی پرسشنامه ها مشخص شد که بهترین نوع مداخله مرمتی در بافت درب باغ کاشان از حیث یافته‌ها نوع حفاظتی-تزیینی، موضوعی- موضعی باشد. این مقاله برگرفته از بخشی از پایان نامه ارشد مرمت شهری با عنوان طرح باززنده سازی محله درب باغ با رویکرد حس سرزندگی در محیط است که در آن سعی شد تا حدال امکان آسب ها شناخته و برطرف گردد، در سخن آخر این مقاله به تنهایی پاسخگویی تمام نیازها بافت تاریخی مذکور نیست و مطمئنا برنامه ریزان، طراحان و مدیران شهری باید تحقیقات بیشتری در این زمینه برای شناسایی سایر مؤلفه های مؤثر انجام دهند.

۱۰- پیشنهادها

- ۱- به منظور ایجاد فضای سرزنده لازم است فعالیت های جذب کننده پیش بینی گردد: از جمله فضای برای موسیقی، تئاتر خیابانی، ورزش و بازی کودکان، فضا های چند منظوره برای برگزاری مراسم باستانی و مذهبی (تجزیه خوانی مراسم ماه محرم مراسم نذری اعیاد و مناسبت ها و...)، تعبیه ATM، تعبیه سرویس های بهداشتی، ایجاد فضاهای باز و نیمه باز ایجاد اغذیه فروشی های سیار باید تقویت گردد. به علاوه ارتقای کیفیت زیبایی شناسانه فضا ها به عنوان یکی از مهم ترین عوامل جذب کننده و مؤثر بر سرزندگی است که باید به آن توجه کرد.
- ۲- اصلاح کف وجداره، ساخت آبنما ها و ایجاد فضای سبز و کاشت گیاهان به منظور تلطیف هوا ایجاد، مبلمان های متناسب با بافت، فضاهای برای نشستن، ایجاد فضای مکت، جایگذاری تابلو های راهنما، نور پردازی در شب و...، ایجاد دو عامل جذابیت و رضایت با پیاده کردن مولفه های نام برده شده به عنوان عنصر اصلی مؤثر در ایجاد سرزندگی، مرمت بدنه با استفاده از مصالح بوم آورد و متناسب با بافت تاریخی و حذف الحاقات اضافی از روی بدنه ها جلوگیری از نفوذ رطوبت که سبب خوردگی و تغییر رنگ مصالح شده است، جایگذاری مبلمان متناسب
- ۳- تفکیک پیاده از سواره برای امنیت عابران و سهولت حرکتی خودروها، حذف ماشین و جایگزینی حمل و نقل عمومی و ایجاد فضای پارکینگ جهت کاهش بار ترافیکی و آسیب به کف و جداره ها، ایجاد فضاهای آموزشی، تفریحی، تجاری جهت جذب گردشگران و ایجاد اشتغال، حفظ و نگه داری و مرمت عناصر تاریخی بافت جهت حفظ هویت، ساماندهی تیرهای برق و چراغ ها و ایجاد نورپردازی مناسب استفاده از مبلمان مناسب، ایجاد ناودان‌های مناسب برای جلوگیری از نفوذ رطوبت، مرمت مصالح ایجاد فضای سبز، ساماندهی سیم و کابل های برق ایجاد دید بصری مناسب در بافت و حفظ خط آسمان

منابع

۱. حافظی فر، مریم (۱۳۹۰) طراحی شهری با رو کبرد ساخت فضای شهری اجتماع پذیر (نمونه موردی: محله ارمنستان اردبیل) پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، گرایش طراحی شهری. اصفهان، دانشگاه هنر اصفهان.
۲. حبیبی، سید محسن (۱۳۷۹). جامعه مدنی و حیات شهری. هنرهای زیبا. صص ۲۱-۳۳
۳. دانشپور، عبد الهادی، چرخچیان، مریم (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی. باغ نظر. صص 19-28
۴. چیپ من، دیوید، (۱۳۸۶) آفرینش محلات و مکا نها در محیط انسا نسا ساخت. ترجمه شهرزاد فریادی و منوچهر طبیبیان، چاپ دوم، تهران: دانشگاه تهران.
۵. نگ، جان، (۱۳۹۱). آفرینش نظری ه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط. ترجمه علیرضا عینی فر، چاپ دهم، تهران: دانشگاه تهران.

۶. نگ، جان، (۱۳۹۱). طراحی شهری گون هشناسی رویه ها و طر حها همراه با بیش از پنجاه مورد خاص. ترجمه حسین بحرینی، چاپ سوم، تهران: دانشگاه تهران.
۷. ادیبی سعیدی نژاد، فاطمه، عظیمی آزاده، (۱۳۹۰) تبیین امنیت در محیط شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی. صص ۸۱-۱۰۵
۸. پارسی، حمیدرضا، (1381) شناخت محتوای فضای شهری. هنرهای زیبا، (11). صص ۴۹-۴۱
۹. پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۸۴). راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. چاپ دوم، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی تهران.
۱۰. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۶). سیر اندیشه ها در شهرسازی (۲): از کمیت تا. کیفیت چاپ اول، تهران: شرکت عمران شهرهای جدید.
۱۱. پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۸۹). راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. چاپ چهارم، تهران: شرکت طرح و نشر پیام سیما.
۱۲. خستو، سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضای شهری (خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم مرکز خرید پیاده).
13. Jacobs, Allen B. (1995). Great streets. Cambridge, Massachusetts: MIT press.
14. Jacobs, J. (1961). The death and life of great American cities. New York: Random house publication
15. Lennard, Suzanne Heather Crowhurst & Lennard, Henry L. (1984). Public life in urban places
16. Carmona, M. & Others. (2003). Public places urban spaces. UK: Architectural Press.
17. Marcus, C. & Francis, C. (1998). People place, Design guidelines for urban open spaces. New York: John Wiley & Sons
18. Oldenburg, R. (1999). The great good place. New York: Marlowe and Company.
19. Whyte, H. W. (1980). Social life in small urban spaces. New York: the municipal of art society.

Explaining the principles of regeneration of Darb Bagh neighborhood of Kashan based on social vitality (Case study: Historical texture of Kashan Darb Bagh neighborhood)

Mehrnoosh Soleymaniniya¹, Razieh Labibzadeh²

Abstract

In historical urban contexts, the components of the combined context should work towards the comfort and improvement of the quality of the social life of the society and each individual. Now these historically valuable contexts are considered the center of the social life of the city, place and individual, so they should always meet the daily needs of the society. provide, considering the new lifestyle and devoting most of people's time to work and activities outside the home, it seems necessary to provide social needs in outdoor spaces, especially historical contexts in the center of the city. An examination of the effective factors in creating a sense of social vitality in the historical contexts of Kashan in terms of human and architectural factors Darb Bagh neighborhood is one of the historical neighborhoods of Kashan and has a physical structure different from other neighborhoods of the city. This city has cultural value and prestige due to the presence of historical elements. The type of intervention in this context is important due to the presence of factors and damages. In terms of its purpose, it is a practical development, and the method of collecting field information is a library. Through field studies, as well as by compiling the proposed questionnaires and checking them with different methods, it was found that the residents of the neighborhood want a traditional structure. and preservation of historical identity. The findings showed that from the point of view of the residents of the tissue, the type of intervention is protective-decorative, topical-topical, which should be used in a specialized combination to prevent the valuable tissue from being damaged.

Keywords: Social vitality, revitalization, historical context

1- Master student of Urban Restoration Department, Azad University of Science and Research

2- Assistant Professor, Department of Architecture and Urban Restoration, University of Science and Research

*- This article is taken from the master's dissertation on urban restoration.